

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА імені О. М. БЕКЕТОВА**

М. А. Вотінов

**РЕГІОНАЛЬНІ І ТИПОЛОГІЧНІ
ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ АРХІТЕКТУРИ,
АРХІТЕКТУРНИХ ФОРМ**

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ

*(для студентів третього освітньо-наукового рівня
вищої освіти «доктор філософії» зі спеціальності
191 – Архітектура та містобудування)*

**Харків
ХНУМГ ім. О. М. Бекетова
2021**

УДК 72.01

Вотінов М. А. Регіональні і типологічні особливості розвитку архітектури, архітектурних форм : конспект лекцій для студентів третього освітньо-наукового рівня вищої освіти «доктор філософії» зі спеціальності 191 – Архітектура та містобудування / М. А. Вотінов ; Харків. нац. ун-т. міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2021. – 38 с.

Автор

канд. архіт., доц. М. А. Вотінов

Рецензенти:

О. В. Смірнова, кандидат архітектури, доцент, доцент кафедри архітектури будівель і споруд та дизайну архітектурного середовища (Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова);

О. М. Дудка, кандидат архітектури, доцент, доцент кафедри архітектури будівель і споруд та дизайну архітектурного середовища (Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова)

Рекомендовано кафедрою архітектури будівель і споруд та дизайну архітектурного середовища, протокол № 2 від 19 жовтня 2017 р.

© М. А. Вотінов, 2021

© ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	4
ЛЕКЦІЯ 1 Екологічний дизайн, як напрям проектування гармонійного наочного середовища з урахуванням вимог охорони довкілля та культури.....	6
ЛЕКЦІЯ 2 Соціально-економічні, технічні, естетичні, технологічні й інші чинники розвитку архітектури й містобудування та архітектурного формоутворення.....	9
ЛЕКЦІЯ 3 Естетика та засоби створення мультимедійних творів і рекламної продукції.....	11
ЛЕКЦІЯ 4 Регіональні і національні архітектурні традиції, їх витоки та значення.....	14
ЛЕКЦІЯ 5 Проблеми збереження історичної спадщини, культурного різноманіття середовища.....	18
ЛЕКЦІЯ 6 Архітектурно-композиційні рішення предметно-просторового середовища міста з урахуванням містобудівних потреб регіону.....	22
ЛЕКЦІЯ 7 Розвиток найзначніших міст, як центрів основних агломерацій в Україні (на прикладі Харківської агломерації).....	26
ЛЕКЦІЯ 8 Урбоекоцентрична модель гуманізації архітектурно-містобудівної інфраструктури найзначнішого міста, як центру агломерації.....	29
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	35

ВСТУП

Не применшуючи значущість різних підходів до типологізації культури, варто зазначити, що на сьогодні найбільш плідною в науковому відношенні стала регіональна типологізація архітектури та архітектурних форм. Вона в тою чи іншою мірою поєднує всі попередні підходи, виокремлюючи визначальну детермінанту – культурний регіон. Регіональна типологізація культури найбільш корелює із фундаментально розробленими проблемами локальних культур А. Тойнбі. Регіональний підхід до культурного розвитку людства дає системне бачення людської культури взагалі, розкриває культурну самобутність регіону, показує взаємозв'язки і взаємовпливи культур різних народів.

Під культурним регіоном розуміють певну єдність етнічно-родових, національних, духовних характеристик, що проявляються у схожості таких складових соціуму, як: традиції, релігія, культурні зв'язки етико-естетичних норм, світоглядні принципи. Щодо класифікації культурних регіонів, то сталий погляд науковців на це питання у 80-90-х роках ХХ ст. дещо змінився. До 80-х років було окреслено 6 культурних регіонів, а саме: арабо-мусульманський, африканський, далекосхідний, європейський, індійський, латиноамериканський. З цієї класифікації випадала Північна Америка, культура якої розглядалася як європейська, що в силу історичних причин закріпилася на цьому континенті. Тому закономірно, що ряд авторів оперував поняттям не «європейського», а «європейсько-північноамериканського» регіону. Справедливим є твердження авторів Київської школи регіональної типології про те, що традиційний погляд на північноамериканський регіон як на «новий світ», котрий «віддзеркалює» європейські надбання, вичерпав себе. Дійсно, сьогодні культура північноамериканського регіону справляє на світовий розвиток вплив співмірний з впливом культур таких регіонів, як європейський чи арабо-мусульманський та інші. Автори означеної вище нової школи окремо виділили культуру слов'ян, розглядаючи культуру українського народу в контексті культурно-історичних доль слов'янства. Наукові засади такого погляду цілком явні, значимість дослідження дозволяє зробити ряд фундаментальних висновків, що дають зрозуміти особливості культурно-історичного розвитку України. Жодна теоретична концепція не може охопити всієї сукупності національно-культурних явищ, відносин, які існували в минулому і притаманні сьогоденню. Життя сотень давніх народів, які в первісному суспільстві перебували у формі родових і племінних спільнот, в умовах Античності і Середньовіччя у формі народностей різних рівнів згуртованості та інтеграції, містить надзвичайно широкий спектр відмінностей, що не завжди дозволяють згрупувати їх навколо якоїсь однієї визначальної

ознаки. Тому закономірною є палітра наукових досліджень, шкіл, що по різному описують і визначають критерії регіональної типології культури. Однак, при всій розбіжності поглядів у 80-х роках минулого століття, поступово складається усталений, науково-обґрунтований погляд на проблему типологізації культури.

Дисципліна «Регіональні і типологічні особливості розвитку архітектури, архітектурних форм» є вибірковою для професійної підготовки студентів третього освітньо-наукового рівня «доктор філософії» спеціальності 191 – Архітектура та містобудування і вивчається протягом одного семестру.

№ з/п	Зміст	Кільк. год
1	2	3
	Модуль	
	ЗМ 1 Пошук і розроблення нових типів архітектурно-містобудівних утворень з урахуванням екологічних показників навколишнього середовища	
Лекція 1	Екологічний дизайн як напрям проектування гармонійного наочного середовища з урахуванням вимог охорони довкілля та культури.	2
Лекція 2	Соціально-економічні, технічні, естетичні, технологічні і інші чинники розвитку архітектури і містобудування та архітектурного формоутворення.	2
Лекція 3	Естетика та засоби створення мультимедійних творів і рекламної продукції.	2
	ЗМ 2 Організація мережі, формування сучасних будівель і комплексів в умовах нової економічної системи країни	
Лекція 4	Регіональні і національні архітектурні традиції, їх витоки та значення.	2
Лекція 5	Проблеми збереження історичної спадщини, культурного різноманіття середовища.	2
	ЗМ 3 Оптимізація архітектурно-композиційних рішень предметно-просторового середовища міста з урахуванням регіональних особливостей та нових методів будівництва	
Лекція 6	Архітектурно-композиційні рішення предметно-просторового середовища міста з урахуванням містобудівних потреб регіону.	2
Лекція 7	Розвиток найзначніших міст як центрів основних агломерацій в Україні (на прикладі Харківської агломерації)	2
Лекція 8	Урбоекоцентрична модель гуманізації архітектурно-містобудівної інфраструктури найзначнішого міста як центру агломерації	1
Разом		15

ЛЕКЦІЯ 1

Екологічний дизайн, як напрям проєктування гармонійного наочного середовища з урахуванням вимог охорони довкілля та культури

План лекції:

1. Визначення поняття «дизайн». Принципи екологічного дизайну.
2. Мета екологічного дизайну та його напрями.
3. Основні принципи гармонізації середовища.

Розвиваючись на основі вікових традицій, накопичених багатьма поколіннями, основним чинником творення середовища побуту було й буде мистецтво краси й зручності. По-іншому ми можемо назвати це явище – дизайн середовища. Але що таке дизайн? Це слово прийшло до нас декілька десятків років тому і сутність його й сьогодні не до кінця зрозуміла. «Дизайн» (design) у перекладі з англійської мови означає «креслення», «проєкт», «ескіз», «малюнок», «задум». Тільки протягом останніх років термін «дизайн» набув деякого відтінку незвичайності. Англійці, наприклад, часто називають «дизайнером» не проєктувальника нових речей, а особливо креативну людину. Отож, дизайн є сполучником або гармонією утилітарних якостей речей з якостями естетики, краси – мистецтва. Щоправда, цей мистецько-художній дизайн має справу, перш за все, і з формою предмета, з його матеріальною структурою. Очевидно, що естетичні якості відображають сутність дизайну частково.

Екологічний дизайн (частіше вживають «екодизайн»), у свою чергу, – це створення екологічно доречного середовища побуту людини. Принципи екологічного дизайну сформовані на основі принципів, що відносяться до різноманітних дисциплін, таких як екологія, енергозбереження, ландшафтна архітектура та естетика. Основними з них є такі:

- відносне розміщення: кожен елемент розміщується відносно інших елементів таким чином, щоби вони взаємодіяли один з одним;
- кожний елемент здійснює декілька функцій;
- будь-яка функція здійснюється за рахунок багатьох елементів;
- ефективне енергопланування;
- використання біологічних ресурсів замість природних надр;
- різноманітність видів для того, щоби система була більш продуктивною і в ній відбувалася взаємодія компонентів;
- використання природних моделей. У сучасному розумінні «екодизайн» – це складний науково-практичний комплекс, що охоплює науку, освіту, суспільно-практичну та проєктну діяльність. Провідними завданнями

екодизайну є поліпшення екологічної ситуації шляхом створення нової культури щодо потреб та цінностей суспільства, через художні різновиди об'єктів дизайну, удосконаленням форми відносно функції, вибору матеріалів і технологій із точки зору екологічних стандартів тощо.

Існують такі поняття, як «екологія культури» та «екологія природи», які не варто різко ділити, розмежовувати, адже ці два терміни тісно пов'язані. Екологія культури не можлива без природного підґрунтя, оскільки екологія природи неможлива без культурної людини. У соціумі сформувалася думка про те, що природа має більше запасів міцності, адже в цій ситуації ще можна все виправити, розмножити й спробувати відновити. У культурі ж нічого не можна заповнити.

Екологічний дизайн ставить собі за мету створити оптимальні умови для задоволення першочергових потреб людини, не порушуючи при цьому рівноваги в навколишньому середовищі. Таким чином основними компонентами цього виду дизайну є, здебільшого, житлові й господарські надбудови, а також сільськогосподарські системи. Та, разом з тим, екологічний дизайн передбачає комплексний підхід, і, в принципі, об'єктами дизайну можуть бути дозвільні об'єкти, що пов'язані з діяльністю людини (тобто із задоволенням своїх потреб).

Екологічний дизайн – одна з останніх парадигм бачення сучасних планетарних реалій, коли екологія набуває своїх властивостей уже в різних галузях. Останнім часом світ охопила хвиля екодизайну, яка набуває потужного виміру культуротворення в умовах глобально несприятливої екологічної ситуації та всесвітньої економічної кризи. Екологічна проблематика продукує питання, що пов'язані не просто з виникненням цінностей, надцінностей, а й безцінності існування. Як правило, екологічний дизайн направлений на організацію якогось конкретного предметного середовища, яке можна представити як окрему «дільницю».

Мета дизайну – створення в умовах дільниці системи, яка б функціонувала при мінімальному долученні енергії збоку. У цьому випадку прикладами служать природні моделі, які можуть існувати протягом довгого часу, не привношуючи забруднення в навколишнє середовище та використовуючи природні джерела енергії, перш за все, Сонце.

Екологічний дизайн – це універсальний спосіб збереження рівноваги між природним і людським чинниками в будь-якій сфері природокористування. Сьогодні є багато різних напрямів, у яких практикується дизайн, побудований на екологічному підході й, одночасно з цим, використовують дещо інші методи, ніж в пермакультурі. В число таких систем входять натуральне землеробство, розроблене японцем Масанобу Фукуока (Natural Farming), «Зелений» Ландшафт

– система, автором якої є Роберт Курик (Edible Landscape), Біодинамічне Сільське Господарство, засноване на ідеях Рудольфа Штейнера (Biodynamic farming). Екологічний дизайн (Environmental Design) викладається як окрема дисципліна в багатьох західних університетах і коледжах, хоча, їхній підхід часто критикують через надзвичайну академічність.

Усі ці напрями існують абсолютно незалежно один від одного й між ними навіть існує деяка конкуренція. Незважаючи на це усі вони так чи інакше практикують комплексний підхід і сповідують певну екологічну етику, тобто займаються екологічним дизайном.

Проведені дослідження дозволили сформулювати основні принципи гармонізації середовища:

– здатність створити образ міста з проробленням на всіх рівнях архітектурно-композиційного сприйняття; мати чіткі границі, шляхи, райони, вузлові крапки й орієнтири;

– компактність – «вузли» повинні з'єднуватися пішохідними маршрутами і розташовуватися в межах 10-хвилинної досяжності пішки (К. Александер), транспортна доступність «ізохрони О. Гутнова» у межах 15-хвилинної досяжності;

– масштабність – розміри об'єктів міської забудови повинні бути узгоджені з людським масштабом і між собою – об'єкти повинні створювати цілісну картину сприйняття;

– безпека – сегрегація (розподіл) транспортних і пішохідних потоків, мінімізація забруднення навколишнього середовища тощо;

– комфортність – планувально-функціональна досконалість та модернізоване інженерне забезпечення об'єктів на рівні найсучасніших вимог.

Сучасна людина потребує емоційно-сприятливого середовища. Створення його можливе за умови повернення міській забудові її індивідуальності, «персоніфікації» об'єктів архітектури, створення гармонійного міського середовища з урахуванням повноцінного функціонування систем життєдіяльності міста та виразної об'ємно-просторової організації та ансамблевої цілісності міської забудови.

Рекомендована література:

1. Близнюк М. М. Екологічний напрям дизайнерської творчості / Художній авангард: пошук нової мистецької парадигми // Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції (8–10 квітня 2015р.), ХНТУ / за ред. А. А. Білик. – Херсон, 2015. – 185 с.

2. Бейлах О. Д. Екологічний напрям у практичній і проектній діяльності дизайнерів / О. Д. Бейлах // Мистецтвознавство, архітектура, будівництво. – Теорія та

історія культури. – MODERN DIRECTIONS OF THEORETICAL AND APPLIED RESEARCHES'2013. – March, 2013. – Вип. 4–5. – С. 171–174. Режим доступу: <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/conference/the-content-of-conferences/archives-of-individualconferences>

3. Кузеляк Р. Р. Дизайн середовища / Р. Р. Кузеляк // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Реклама і дизайн на порозі XXI сторіччя». – Київ, 2001. – С. 122–124.

4. Ben-Gal I., Katz R., Bukchin Y. (2008), «Robust Eco-Design: A New Application for Air Quality Engineering», ІЕ Transactions, Vol. 40 (10). – Р. 907–918.

5. Орлова О. О. Екологічний фактор формоутворення в дизайні / О. О. Орлова. – Харків, 2003. – 20 с.

Питання для самоперевірки:

1. Що таке дизайн?
2. Назвіть екологічні принципи дизайну?
3. Яка мета екодизайну? Які існують напрями?
4. Назвіть основні принципи гармонізації середовища?

ЛЕКЦІЯ 2

Соціально-економічні, технічні, естетичні, технологічні і інші чинники розвитку архітектури і містобудування та архітектурного формоутворення

План лекції:

1. Соціально-економічні, технологічні та естетичні чинники розвитку архітектури і містобудування та архітектурного формоутворення
2. Сучасний стиль в архітектурі та архітектурному формоутворенні, основні критерії.
3. Головні чинники гармонійного архітектурного середовища. Їх принципи.

На сучасному етапі розвитку суспільства зростає вплив економічних факторів на архітектуру та містобудування.

Твердження сучасних українських та зарубіжних дослідників про те, що екологічна криза змушує суспільство визнати самочинність природи і людини. «Нові урбанізаційні концепції та моделі міста мають брати за основу необхідність максимального збереження як природного й культурного середовища, так й ідентичності людського генофонду, здоров'я, психологічного комфорту людини». Органічна єдність людини з довкіллям визначається естетичним чинником.

Турбота про естетичне перетворення навколишнього предметно-просторового середовища, про підвищення художньо-конструктивного рівня промислової продукції в умовах ринкових відносин набуває важливого державного значення. Конструктивно-технологічний підхід до справи у системі безперервної дизайн-освіти, зв'язок професійних закладів дизайн-освіти з іншими освітніми установами є сьогодні надзвичайно важливим у реорганізаційних умовах культурного і техніко-економічного процесу.

Сучасні стилі нарівні з очевидними та звичайними вимогами краси, зручності й ціни, приділяють особливу увагу:

- споживанню ресурсів при проектуванні, виготовленні, використанні та утилізації;

- походженню матеріалів: у розрахунок береться безліч аспектів, починаючи із захисту навколишнього середовища виробником (постачальником) і закінчуючи дотриманням прав працівників на підприємствах, коректним ставленням до фермерів тощо;

- безпеці у використанні виробів, відсутності шкоди здоров'ю споживачів (користувачів), зведенню до мінімуму шумів (шумоізоляція), викидів, випромінювання, вібрації тощо;

- простоті й безпеці використання та утилізації, можливості повторного використання матеріалів з мінімальним екологічним збитком. Ще в часи еллінської культури велися дискусії про співвідношення краси й утилітарності, які зводилися до ідеї єдності краси, мудрості й блага як проявів найкращих людських цінностей (Сократ, Платон). Зовнішньо опредмечені блага та внутрішні якості (інтелект, критерієм оптимального розвитку якого є мудрість; емоційна сфера, критерієм оптимального розвитку якої є краса) співвідносилися з людиною в узагальненому розумінні, з інтегрованою особистістю, яка, у свою чергу, перебуває в органічній єдності з довкіллям.

Функціональність, пішохідна та транспортна доступність та естетична виразність – **головні чинники гармонійного архітектурного середовища**. Відповідно до викладеного, шляхи гармонізації міської забудови поділяються за трьома основними принципами:

1. **Естетизація.** У цьому напрямі виділяють 3 головні складові: естетика архітектурних об'єктів; елементи благоустрою, міського дизайну і реклами; садово-паркова архітектура і ландшафтний дизайн.

2. **Інженерія.** Забезпечення всіх систем життєдіяльності, інженерних і транспортних комунікацій (із забезпеченням безперешкодної пішохідної і транспортної доступності, збереження транспортних засобів) на рівні останніх досягнень технічного прогресу.

3. **Функціоналізм.** Оптимальне співвідношення і здійснення основних функцій міського життя. При цьому необхідно мати на увазі, що забезпечення потреби в духовній, культурній, спортивній сферах життєдіяльності (будівництво храмів та об'єктів культури та спорту) є його важливою складовою. Необхідно наблизити сфери обслуговування до споживача, створити громадські центри з максимальною функціональною концентрацією у сполученні з житловою забудовою. Необхідно збалансувати динаміку розвитку транспорту і динаміку розвитку міської забудови. Випереджувальними темпами необхідно впроваджувати сегрегацію потоків руху, влаштовувати підземні транспортні шляхи та підприємства з обслуговування транспорту. Простори міських вулиць необхідно зробити переважно пішохідними. Сегрегація потоків руху – нова актуальна задача.

Рекомендована література:

1. Гнесь І. П. Однородинний житловий будинок: навч. посібник / І. П. Гнесь. – Львів : Вид-во Нац. Ун-ту «Львівська політехніка», 2007. – 112 с.

2. Линч К. Образ города / пер. с англ. В. Л. Глазычева; Сост. А. В. Иконников; Под ред. А. В. Иконникова. – М. : Стройиздат, 1982. – 328 с., ил. – Перевод изд. : The Image of the City/Kevin Lynch. – The M. I. T. Press.

3. Нойферт Э. Строительное проектирование / пер. с нем. К. Ш. Фельдмана, Ю. М. Кузьминой ; Под ред. З. И. Эстрова и Е. С. Раевой. – [2-е изд.]. – М. : Стройиздат, 1991. – 392 с. : ил. – (перевод издания : Bauentwurfslehre / E. Neufert – F. Viweg & Sohn Braunschweig/Wiesbaden).

4. Иконников А. В. Функция, форма, образ в архитектуре / А. В. Иконников. – М. : Стройиздат, 1986 – 288 с.

Питання для самоперевірки:

1. Назвіть соціально-економічні, технологічні та естетичні чинники розвитку архітектури і містобудування та архітектурного формоутворення.

2. Назвіть основні критерії сучасного стилю в архітектурі та архітектурному формоутворенні.

3. Які головні чинники гармонійного архітектурного середовища?

4. Перечисліть критерії гармонійного архітектурного середовища?

ЛЕКЦІЯ 3

Естетика та засоби створення мультимедійних творів і рекламної продукції

План лекції:

1. Мультимедійний дизайн. Мета та технології.

2. Мультимедійний продукт. Його класифікація.

3. Мультимедіа. Види та ніші для використання.

Мультимедійний дизайн – одна з найбільш активних, що розвиваються на сучасному етапі галузей дизайну. Як соціокультурне явище, дизайн мультимедійного продукту висунув проблему усвідомлення сфер його діяльності, механізмів, витоків та засобів створення мультимедійних творів. У зв'язку зі зростаючою комп'ютеризацією суспільства розвиток морфології дизайн-об'єктів виходить з наступності еволюційного досвіду в рамках певної художньо-естетичної традиції і спирається на інноваційні досягнення науки. Мультимедіа – є одним з найперспективніших і популярних напрямів системи інформаційно-комунікаційних технологій. Вони мають на меті створення продукту, який містить колекції зображень, текстів і даних, що супроводжуються звуком, відео, анімацією і іншими візуальними ефектами, включаючи інтерактивний інтерфейс і інші механізми управління.

Термін мультимедіа використовують для характеристики комп'ютерних систем, графічної, звукової, відео та іншої інформації. Цей синтез обробку інформації сьогодні вдається виконувати практично в реальному часі, тобто без відчутної користувачем затримки в часі.

Мультимедійний продукт – це одночасне використання різних форм подання інформації і її обробок у єдиному об'єкті-контейнері. Мультимедіа – це сучасна комп'ютерна інформаційна технологія, що дозволяє об'єднати в комп'ютерній системі текст, звук, відеозображення, графічне зображення та анімацію (мультиплікацію). Це сума технологій, що дозволяють комп'ютеру вводити, обробляти, зберігати, передавати і відображати (виводити) такі типи даних, як текст, графіка, анімація, оцифровані нерухомі зображення, відео, звук, мова. Мультимедійні технології окреслюють порядок розробки функціонування та застосування засобів обробки інформації. Мультимедійні засоби складають апаратні та програмні засоби. Мультимедійні продукти – це документи, які несуть в собі інформацію різних типів і припускають використання спеціальних технічних пристроїв для їх створення та відтворення.

По способу виконання **мультимедійний продукт може бути класифікований як лінійний і нелінійний**. Аналогом лінійного способу подання може бути кіно. Людина, що переглядає даний документ ніяким чином не може вплинути на його виклад. Нелінійний спосіб подання інформації дозволяє людині брати участь у викладі інформації, взаємодіючи яким-небудь чином із засобом відображення мультимедійних даних. Участь людини в даному процесі також називається «інтерактивністю».

Нелінійний спосіб подання мультимедійних даних іноді називається «гіпермедіа».

Мультимедійний продукт можна визначати як взаємодію візуальних і аудіо

ефектів під керуванням інтерактивного програмного забезпечення, а також як комбінацію тексту, графічних зображень, звуку, анімації й відео елементів. По формату передачі мультимедійні об'єкти розглядають з точки зору звуку, та комп'ютерної графіки.

Основні мультимедійні об'єкти можна розрізнити по формату їхньої передачі: мультимедіа почалася зі звуку. Звукові пристрої значно видозмінилися в ході еволюційного розвитку. Перша звукова карта могла тільки синтезувати звуки по командах центрального процесора, тому що ні цифрового запису, ні відтворення не було. Сучасні пристрої відтворення й запису звуку можуть більш точно передавати реальну картину, це досягається завдяки новим технічним нововведенням таким як використання декількох смуг звучання (стерео, квадро), ефектам побудованим на особливостях сприйняття звуку людиною (3D-звук, ефекти реверберації, що імітують відбиття й поглинання звуку різними матеріалами).

Мультимедіа означає об'єднання декількох засобів подачі інформації – текст, нерухомі зображення (малюнки та фотографії), рухомі зображення (мультиплікація та відео) і звук (цифровий і MIDI) в інтерактивний продукт. Аудіоінформація включає в себе мову, музику, звукові ефекти. Найбільш важливим питанням при цьому є інформаційний обсяг носія.

У порівнянні з аудіо відеоінформація представляється значно більшою кількістю використовуваних елементів. Перш за все, сюди входять елементи статичного відеоряду, які можна розділити на дві групи: графіка (мальовані зображення) та фото. До першої групи належать різні малюнки, інтер'єри, поверхні, символи в реальному часі. До другої – фотографії й скановані зображення. Динамічний відеоряд практично завжди складається з послідовно статичних елементів (кадрів).

Мультимедіа знаходить своє застосування в різних областях, що включають рекламу, мистецтво, виробництво, розваги, розробку, медицину, математику, бізнес, наукові дослідження.

Рекомендована література:

1. Дворко Н. И. Профессия – режиссер мультимедиа / Н. И. Дворко. – СПб. : СПбГУП, 2004. – 160 с.
2. Анисимова Н. С. Мультимедиа – технологии в образовании: понятия, методы, средства : монография (под ред. Г. А. Бордовского) / Н. С. Анисимова. – СПб. : Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 2002. – 89 с.
3. Закревский Ю. А. Звуковой образ в фильме / Ю. А. Закревский // [Изд. 2-е, доп. и перераб.]. – М. : Искусство, 1970. – 127 с.
4. Иванченко Г. В. Психология восприятия музыки: подходы, проблемы, перспективы / Г. В. Иванченко. – М. : Смысл, 2001. – 264 с.

Питання для самоперевірки:

1. Дайте визначення поняттю «Мультимедійний дизайн».
2. Для чого використовують термін «мультимедія»?
3. Що таке «Мультимедія продукт»? Які властивості він має?
4. Які існують засоби подачі інформації та яким чином?

ЛЕКЦІЯ 4

Регіональні і національні архітектурні традиції, їх витоки та значення

План лекції:

1. Національні та регіональні архітектурні традиції, їх витоки та значення (на прикладі України).
2. Інтеграція українського архітектурного стилю.
3. Новаторство. Співвідношення сучасності та історії.

Культурна спадщина регіонів України настільки своєрідна та різна, що не підлягає ординарному порівнянню, і, оскільки її слід вивчати та дообстежувати як неповторне явище та неоціненне надбання нашого народу, то розвиток методичних підходів до її оцінювання має велике практичне значення.

За даними органів охорони культурної спадщини, в кожному регіоні України на державному обліку перебувають тисячі пам'яток історії та культури, в тому числі міжнародного та національного значення, які можуть бути віднесені до історико-культурних ресурсів та певною мірою використані за наявності відповідних умов соціального, економічного, політичного, технічного, екологічного змісту. Базовим ресурсом є національна історико-культурна та природна неповторність і самобутність, однак можливості його використання в кожному регіоні індивідуальні через розбіжності щодо складу, кількісних і якісних характеристик об'єктів, які його складають.

Діалектика розвитку архітектури тісно пов'язана зі співвідношенням традицій і новаторства: старого і нового, усталеного і змінного, відмираючого й новоствореного, що притаманне всій об'єктивній дійсності. Водночас новаторство – не лише оновлення та збагачення, подолання інерції, гальмуючих дій застарілого, минаючого минулого, але й народження нових сучасних традицій в діалектиці їх поступального розвитку. Новаторство, таким чином, передбачає традицію, обумовлене попереднім розвитком. В архітектурі національні традиції можуть виконувати роль своєрідного стимулятора творчого процесу, надихаючи на створення нових сучасних творів архітектури, або служити вихідним принципом у творчості, виступаючи як еталон, на який рівняється майстер у пошуках форми та змісту при вирішенні нових творчих ідей.

У плині сторічч і тисячоліть творення української архітектури, в її дорогоцінних історико-архітектурних скарбах знайшли своє відображення споконвічні архітектурно-будівельні традиції, які у часових та просторових випробуваннях постійно змінювалися, вдосконалювалися й оновлювалися, народжуючи нові традиції. Як показує аналіз, особливо яскравий вияв це знаходило у героїчні часи суспільно-політичного, соціально-економічного, культурного та духовного піднесення, в часи самовизначення етносу, утвердження та розбудови своєї держави.

В процесі розвитку нашаровувався історико-культурний досвід, архітектурно-будівельні традиції попередніх часів, що ставали своєрідним перегуком сторічч, безперервним зв'язком часів і поколінь у поступальному розвитку української архітектури, починаючи з ранніх етапів життєдіяльності дохристиянської Русі і, особливо у християнську епоху, що стала вершиною розквіту архітектури Київської Русі.

Глибокі народні традиції, багата духовна спадщина, героїчні часи національно-визвольного руху українського народу в 1648-1654 рр. під проводом Богдана Хмельницького надихали зодчих в часи розквіту барокової культури на створення яскравих образів в архітектурі, позначених національною самобутністю. Особливого піднесення набуває українське бароко в період гетьманства Івана Мазепи (1687–1709 рр.) будуються значні споруди як церковної, так і світської архітектури: храми, палаци, бурси, колегіуми.

Після Другої світової війни національно-самобутні ретроспекції відбилися в архітектурній діяльності періоду післявоєнної відбудови міст і сіл України. Багаті традиції українського бароко, які використали автори в забудові столичної вулиці, гармонійно поєднані з міським рельєфом. В архітектурі будинків активно застосована українська орнаментальна пластика та колорит.

Пафос перемоги, прискорена відбудова міст і сіл в ті часи позначились в архітектурі декоративними надмірностями, намаганнями збагатити пластиком фасади та інтер'єри шляхом використання принципів, прийомів та ордерних систем архітектури минулого. Це призводило до архаїки, марнотратства коштів, застою в творчості та в розвитку сучасних методів індустріального будівництва.

Важливе значення мала партійно-державна постанова 1955 р. про усунення надмірностей в архітектурі та створення індустріальної бази сучасного будівельного комплексу. В ці роки широкого розвитку набуває типізація й стандартизація в проєктуванні та будівництві. Але одна крайність змінювалась іншою, що призводило до спрощення архітектурних рішень, одноманітності, сірості та монотонності як масової житлової забудови, так і окремих громадських будинків.

У 60–70-ті роки з'являються перші прояви нової образності архітектури, використання сучасних індустріальних конструкцій та прогресивних будівельних матеріалів – палац спорту в Києві (архітектори: М. Гречина, О. Заваров); наземні станції Київського метрополітену «Хрещатик» (архітектори: А. Добровольський, В. Єлізаров та ін.); «Університет» (архітектори: Г. Головка, М. Сиркін та ін.); готель «Тарасова гора» в м. Каневі (архітектори: Н. Чмутіна, Е. Гусєва, В. Штолько та ін.); Палац дітей та юнацтва у Києві (архітектори: А. Мілецький, Е. Більський); кіноконцертний палац «Україна» (архітектори: Є. Маринченко та ін.). Оригінальністю та новизною форм позначена архітектура комплексу Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка (архітектори В. Ладний, А. Буділовський, Л. Коломієць та ін.). Необхідно відзначити вдалу спробу цілісного архітектурно-композиційного завершення у 80-ті роки ансамблю майдану Незалежності в м. Києві (архітектори: О. Малиновський, О. Комаровський та ін.).

Україна проголосила державну незалежність, настали новітні часи духовного та культурного відродження, утвердження та розбудови сучасної демократичної Української держави. В 1992 р. архітектурною елітою Києва відроджується Українська академія архітектури, прийшло пожвавлення і в архітектурно-будівельну діяльність, ширше запроваджуються архітектурні конкурси, ведуться активні пошуки прогресивних шляхів розвитку сучасної української архітектури. Почали активно відновлювати пам'ятники архітектури вітчизняної спадщини.

Мова сучасної архітектури все частіше стає інтернаціональною, плюралістичною за творчим спрямуванням, водночас значущу роль відіграють нові творчі пошуки прогресивних напрямів, концепцій, принципів та прийомів вирішення форми та змісту в архітектурі. Отримують нове вирішення масштабні містобудівні комплекси. Сучасні високі технології надають необмежені можливості для пошуків ноу-хау в розвитку новітньої української архітектури. В творчості київської генерації українських архітекторів все частіше зустрічаємо прояви постмодерну та інших стильових шукань, як віддзеркалення глобалізації сучасного світового архітектурного процесу.

При цьому в будовах такого стильового спрямування вдало використовуються нові конструктивні та художньо-пластичні можливості як традиційних будівельних матеріалів, так і нових сучасних – легкі металопластикові конструкції, вишукані оздоблювальні матеріали (готель «Хрещатик», арх. Л. Філенко; діловий комплекс «Зовнішекспосервіс», архітектор О. Донець та ін.; банк «Україна», архітектор С. Бабушкін та ін.; офісний центр «Київ-Донбас», архітектор В. Жежерін та ін.; готельно-офісний

центр «Східний горизонт», арх. О. Комаровський, комплекс «Ексімбанк», архітектор І. Шпара та ін., і багато інших новітніх будов.

У названих об'єктах можна відзначити різноманітні прояви сучасної естетики, пошуки авторської архітектурної своєрідності, намагання врахувати існуюче історико-культурне середовище, по-новому вирішити архітектуру спроектованих будівель. Але водночас інколи гонитва за «новим» призводить до появи в історичній забудові «модної» ерзац-архітектури – вчорашніх днів сучасного західного істеблїшменту. Хотїлося б зауважити, що тїльки тї архїтектурнї твори, якї є високими творчими досягненнями нацїональної культури, стають надбанням прогресивного свїтового архїтектурного процесу.

В сучасних умовах реконструкції мїст надзвичайно гостро постає проблема гармонїйного поєднання нової архїтектури та їснуючого історико-архїтектурного середовища. Адже архїтектура як великий їдентифїкатор нацїональної самобутностї та рєгїональної своєрїдностї вїдображає художнє свїтовїдчуття, ментальнїсть, культуру та буття українського народу на всїх щаблях його їсторичного розвитку.

Київ – скарбниця шедеврів вїтчизняної їсторико-культурної спадщини і одночасно сучасне динамїчне мїсто, яке активно розвивається. Кожна епоха вносить свої особливостї в його розвиток, і цей процес безперервний. Органїзацїєю входу в серединї вертикального розрїзу будинку можна забезпечити восьмиповерховий безлїфтовий будинок з пїдйомом і спуском на 4 поверхи.

Перїод XIII – середини XV ст. посїдає важливе мїсце в їсторїї архїтектури та будївництва в Україні. Як і мистецька культура українських земель загалом, вїн на своїх початках виступає як час активного розвитку будївельної справи у Галицько-Волинському князївствї середини другої половини XIII ст. й продовження її здобутків за умов входження українських земель до складу Литви та Польщї вїд середини XIV ст.

Це були тї моменти, якї демонструють українську архїтектуру у її внутрїшньому розвитку й окреслюють розглядуваний перїод насамперед як черговий етап еволюцїї української будївельної справи. Другим, скромнїшим за значенням у загальноукраїнському контекстї, але важливим в їсторичнїй перспективї явищем виступає поширення на захїдноукраїнському ґрунтї європейської будївної системи та початок діяльностї в рєгїонї будївничих європейцїв, якї рєпрезентували провїнцїйнї школи нїмецького походження.

Це поклато початок свївїснуванню на захїдноукраїнському ґрунтї двох будївельних орієнтацїй і двох архїтектур, поступовому опануванню українського мурованого церковного будївництва захїдними майстрами. Вироблене й

затверджене перед серединою XV ст. співіснування двох напрямів розвитку будівельної справи пов'язаного з продовженням власних традицій з-перед середини XIV ст. і привнесеного після цього періоду відгалуження європейського будівництва визначило основні тенденції розвитку архітектури і будівництва на українських землях у наступні періоди їхньої історії.

Рекомендована література:

1. Історія архітектурного розвитку в Україні. – Київ, 2000.
2. Фартушний А. А. Українська культура. Ч. 1. Культура передісторичної доби. Культура Київської доби. Культура Галицько-Волинської держави / А. А. Фартушний. – Держ. ун-т «Львів. політехніка». Каф. філос. та культурології. – Л., 1999. – 112 с. – (Сер. публ. «Укр. нац. ідея»; Публ. п'ята). – Бібліогр.: 38 назв.
3. Фартушний А. А. Українська культура. Ч. 2. Культура українських земель у складі Великого князівства Литовсько – Руського та Речі Посполитої / А. А. Фартушний. – Держ. ун-т «Львів. політехніка». – Л., 2000. – 112 с. – (Укр. нац. ідея; Публ. 6). – Бібліогр.: 72 назви.

Питання для самоперевірки:

1. Охарактеризуйте національні та регіональні архітектурні традиції?
2. З чим пов'язана діалектика розвитку архітектури?
3. Коли з'явилося українське бароко?
4. Як вплинув період XIII – середини XV ст. на історію архітектури та будівництва в Україні?

ЛЕКЦІЯ 5

Проблеми збереження історичної спадщини, культурного різноманіття середовища

План лекції:

1. Культурна та природна спадщина (на прикладі України).
2. П'ять основних проблем збереження історичної спадщини. Їх характеристика.
3. Сучасний стан історичної спадщини.

Останні роки ознаменувалися підвищеною увагою світової спільноти, зокрема міжнародними структурами ЮНЕСКО, ІКОМОС та інших, до проблем охорони, збереження й використання культурної та природної спадщини.

Культурна та природна спадщина є ключовою складовою навколишнього середовища у контексті стимулювання економічного розвитку, забезпечення екологічної стабільності та збалансованості, виконання базових соціальних функцій в суспільстві. Однак неодноразові спроби Національної академії наук України та громадськості привернути увагу до цього питання, підготовлені ними

проекти концепцій, стратегій і відповідних рішень з питань збалансованого розвитку, поки що залишаються без уваги органів законодавчої й виконавчої влади.

На сьогодні в державі відсутня стратегія державної політики в сфері охорони та збереження культурної спадщини України як основа для конструктивної взаємодії органів державної влади, наукових та громадських організацій, міжнародних організацій у цій галузі. Затверджена в 2016 р. «Довгострокова стратегія розвитку української культури – стратегія реформ» тільки визначила культуру як базовий елемент національної пам'яті через переосмислення значення й ролі культурної спадщини у розвитку суспільства та відзначила, що посилення зусиль у сфері збереження та відтворення культурної (матеріальної і нематеріальної) та природної спадщини є одним із пріоритетів стратегії. Проте, в цьому документі відсутній аналіз тенденцій і основних проблем у сфері культурної спадщини, поставлені цілі й завдання нечіткі та здебільшого декларативні.

Стратегія не передбачає механізми оцінки результативності реалізації поставлених завдань, що свідчить про певні недоліки в методології її підготовки та недосконалість запропонованих концептуальних рішень. Питання захисту вітчизняної культурної й духовної спадщини, який було визнано у 2007 р. одним із пріоритетів стратегії національної безпеки України, в наступних редакціях 2012 та 2015 років не набув свого відображення попри важливість як чинника національної безпеки та складника національної політики щодо захисту всієї духовної сфери суспільства. Разом з тим, у Стратегії доцільно взяти до уваги основні засади «Європейської стратегії XXI століття у сфері культурної спадщини»: використання її з метою сприяння культурному розмаїттю (соціальний компонент), посилення внеску спадщини у сталий розвиток на основі місцевих ресурсів, туризму та зайнятості (компонент «Територіальний та економічний розвиток») та зосередження на питаннях освіти, досліджень та навчання на традиціях культурної спадщини протягом усього життя (компонент «Знання та освіта»).

У країні існує проблема щодо узгодження цілей соціально-економічного розвитку різних територій з охороною і збереженням її культурної спадщини. У практиці регіонального стратегічного планування на період 2011-2015 та 2016-2020 роки було приділено значну увагу питанням культурної спадщини, що вже є важливим позитивним зрушенням. Однак серед обраних пріоритетів соціально-економічного розвитку більшості регіонів відсутні цілі й завдання для вирішення проблем охорони і збереження культурної спадщини, що свідчить про

недооцінку ролі використання спадщини як ресурсу суспільного розвитку та її дискримінацію при ранжуванні пріоритетів.

Спостерігається вкрай повільний розвиток мережі історико-культурних заповідників і музеїв-заповідників, завданням яких є збереження в недоторканності не тільки архітектурних, археологічних або меморіальних пам'яток, а й навколишньої історичної території як цілісних історико-культурних й природних комплексів, в тому числі унікальних культурних і природних ландшафтів, укладу життя місцевого населення тощо. Заповідникам має належати ключове місце в суспільному житті населених місць, вони відіграють важливу роль у формуванні їх привабливого образу, оскільки є об'єктами масового відвідування та забезпечують ефективне використання історико-культурного потенціалу. Однак за останні 15 років було створено лише два об'єкти з існуючих на цей час 65 історико-культурних заповідників – «Посулля» у 2006 р. та «Давній Пліснеськ» у 2015 р. Наразі в Україні лише 18 міст мають історико-архітектурні та історико-культурні заповідники, а на відсутність оптимальної, розгалуженої та рівномірної за охопленням мережі накладається їхня обмежена типова різноманітність (недостатня кількість заповідних територій, пов'язаних з місцями військової слави, на базі садибних комплексів, археологічної спадщини, пам'яток історії виробництва і техніки, етнографічних об'єктів тощо).

В Україні дуже незначна роль відводиться географічним дослідженням культурних ландшафтів як комплексних об'єктів культурної спадщини і впровадженню культурно-ландшафтного підходу як інструменту ефективної охорони та збереження об'єктів культурної спадщини у їх нерозривному взаємозв'язку з довкіллям. Культурні ландшафти уже давно увійшли в систему охорони культурної спадщини як цілком визнані об'єкти, статус яких закріплений міжнародним законодавством, зокрема керівними вказівками щодо застосування Конвенції про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини та Європейською ландшафтною конвенцією (ратифікованою Законом України від 07.09.2005 №2831-IV). Дедалі більшого розповсюдження в різних країнах світу набуло номінування об'єктів Всесвітньої спадщини за категорією «культурний ландшафт», однак у нашій державі ці можливості поки що не реалізовані. Внаслідок цих негативних тенденцій та в умовах відсутності відповідної державної політики з охорони та збереження культурної спадщини площа історико-культурних земель за останні 15 років практично не збільшилася і залишилася вкрай незначною – лише трохи більше 40 тис. га, або 0,07 % земельного фонду країни, в той час як цей показник на думку провідних міжнародних фахівців має становити не менше 3 %.

Актуальною є проблема необґрунтованого і, як правило, незаконного знесення цінної історичної забудови та нового будівництва на історичних територіях, що набуло масового характеру. Спостерігається неприпустимо сповільнене розроблення історико-архітектурних опорних планів та затвердження в їх складі меж та режимів використання історичних ареалів історичних населених місць України.

Недостатній розвиток та впровадження в теорію та практику просторового планування сучасних науково-методичних підходів та інструментів географічної науки (наприклад, концепцій культурного ландшафту, культурно-ландшафтного районування та планування, історико-культурного потенціалу та історико-культурного каркасу території тощо), слабка інформаційна основа планування, пов'язана з відсутністю накопичувальних електронних баз даних та їх геопросторової прив'язки тощо не сприяють прийняттю обґрунтованих управлінських рішень щодо охорони, збереження й використання об'єктів культурної спадщини в інтересах сталого (збалансованого) розвитку території.

Сучасний стан культурної спадщини в Україні можна охарактеризувати як критичний, про що свідчить не тільки занепад та втрата багатьох пам'яток, а й, як наслідок, загрозливе погіршення якості культурного, природного середовища та життєвого загалом. Необхідно активізувати зусилля національних та регіональних служб держави на подолання відставання України від багатьох країн світу, в тому числі в напрямі переходу від неодноразових заяв на міжнародному рівні про прихильність парадигмі сталого (збалансованого) розвитку як незмінному пріоритету країни і важливість у зв'язку з цим культурної спадщини, до дієвих практичних кроків щодо її впровадження на національному, регіональному і місцевому рівнях.

Стан культурної спадщини при цьому має розглядатися як один з важливих індикаторів сталості (збалансованості) розвитку країни. Важливе стратегічне завдання науки, в тому числі й географії як конструктивної та прикладної науки, полягає у вивченні пріоритетних проблем розвитку культурної спадщини та формуванні системи заходів щодо їх вирішення.

Рекомендована література:

1. Поливач К. А. Культурна спадщина та її вплив на розвиток регіонів України / К. А. Поливач. – Київ, 2012. – 208 с.
2. Трегубова Т. А. Изучение и учет исторических населенных мест Украины / Т. А. Трегубова, Е. Е. Водзинский. – Строительство и архитектура. – 1990. – № 10. – С. 8–9.
3. Поливач К. А. Формування системи моніторингу об'єктів культурної спадщини в Україні / К. А. Поливач // Укр. геогр. журн. – 2013. – № 3. – С. 57–63.

4. On Protection of Cultural Heritage. The Law of Ukraine of June 8, 2000 No. 1805-III. [In Ukrainian]. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1805-14> [Про охорону культурної спадщини. Закон України від 8 червня 2000 року № 1805-III]. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1805-14>

5. Reserved activity in Ukraine: an absolute reserve or an European model of harmony between man and nature? Collection of Selected Materials (2017). Lviv. [In Ukrainian]. [Заповідна справа в Україні: абсолютна заповідність чи європейська модель гармонії людини і природи? Збірник вибраних матеріалів / за ред. М. П. Стеценка, Ф. Д. Гамора. – Львів, 2017. 238 с.].

Питання для самоперевірки:

1. Опишіть культурну та природну спадщину сьогодення (на прикладі України)?
2. Перерахуйте п'ять основних проблем збереження історичної спадщини. Охарактеризуйте їх.
3. Який сучасний стан історичної спадщини в Україні?

ЛЕКЦІЯ 6

Архітектурно-композиційні рішення предметно-просторового середовища міста з урахуванням містобудівних потреб регіону

План лекції:

1. Засоби формування предметно-просторового середовища.
2. Рівні сприйняття міста. Їх характеристика.

Засоби формування простору та створення відповідних умов сприйняття – обов'язкові складові структурної організації архітектурних композицій у міському середовищі, які, своєю чергою, формують саме середовище.

Формування перспективних ракурсів. Враховує прагнення людини рухатись в напрямку висотної домінанти. Створює бажані напрямки руху, наприклад, до культової споруди. Хрестоматійний приклад – вулиця до палацу Уффіці у Флоренції: вулиця з перспективним сприйняттям замкненого простору утворюється за допомогою розміщення висотної домінанти на осі планувальної вулиці. Допоміжним засобом збагачення перспективних ракурсів та покращеної орієнтації руху є створення системи субдомінантних орієнтирів за допомогою композиційних акцентів кутових споруд. Людина одночасно бачить напрямок та вираховує відстані до об'єктів. Кутові будинки одночасно фіксують у площині геометричну форму каркаса – «вузли каркаса», а також за допомогою об'ємних архітектурних елементів (вежі, еркери), створюють систему візуальних орієнтирів у просторі.

Концентрація погляду за допомогою умовних візуальних осей використовується для посилення виразності перспективного ракурсу вулиці, або, при формуванні центричних просторових композицій площ, для виділення центру композиції.

Ділянки замкненого простору. Заснований на підсвідомому сприйнятті замкненого простору як захисту безпечного середовища. Утворюється за допомогою взаємно перпендикулярного, в окремих випадках під прямим кутом розміщення планувальних осей та площин фасадів. Застосовується для формування просторів площ, обмежування вулиць.

Перцептивна перспектива. Поняття «перцептивна перспектива» ґрунтується на доведеному науковому факті феномену сприйняття людиною простору: близький простір – за одними законами, більш віддалений – за іншими. Математичний аналіз показує, що у зоровій свідомості близькі предмети сприймаються в «зворотній перспективі» із зазначеним природним відхиленням. На рівні перцептивного сприйняття людина, що розглядає предмет, поданий у зворотній перспективі, психологічно наближає його, підсвідомо збільшує його у своїй уяві. Прийом застосовується з візантійських часів: в іконопису; при моделюванні міського простору. Приклад – площа перед храмом у місті Ассосі (Мала Азія, біля протоки Дарданелли, теперішня територія Туреччини): площа перед храмом має форму подовженої трапеції, розширеної у бік храму, завдяки чому площа зорозво зменшується, а невеликий за масою храм видається набагато значнішим. Обернену перспективу використано для організації площі Капітолія (1538 р.) і Святого Петра перед Собором Святого Петра в Римі. Утворюється за допомогою планувальних засобів: простір перед спорудою у вигляді трапеції широкою стороною прилягає до споруди, яка повинна видаватись більшою.

Злам планувальної вісі вулиці. Застосовується для створення візуальних ракурсів (спрямування погляду на певній споруді) та оптичного зменшення довжини вулиці. Чинник створення психологічного ефекту скорочення довжини шляху. Досягається зломом планувальної вісі вулиці від 50 до 250 на проміжках від 200 до 500 метрів, що становить, за Крістофером Олександром, межу універсальної відстані між вузлами активності міських структур. Як правило, злами по вісі вулиці існують на перехрестях вулиць.

Тектонічне тяжіння архітектурних об'єктів. Заснований на підсвідомому сприйнятті тяжіння, підлеглості меншого за масою об'єкту більшому. Застосовується для підкреслення ролі певного об'єкта в контексті існуючої забудови. Досягається пропорціонуванням: збільшенням пропорцій площин (об'єктів) у необхідному напрямку.

Прийоми оптичної зміни масштабів споруд та їх елементів. Використовується для підкреслення великого (малого) масштабу споруди або її деталі. Збільшення масштабу створює враження величності споруди, ансамблю, в окремих випадках надлюдського масштабу – пригнічення. Досягається за допомогою збільшення загальних габаритів споруди або її окремих елементів.

Феномен кольору. Кольорова насиченість. Заснований на впливі кольору на психосоматичний стан. Застосовується для психологічного забарвлення середовища: врівноваження, протиставлення об'ємів споруд або їх частин чи для створення відповідного враження. Виділяються 7 груп кольорів, які: стимулюють, дезінтегрують, приглушують, врівноважують, дратують, стабілізують, пригнічують. Кольорова насиченість застосовується для оптичного збільшення (зменшення). При вирішенні проблем кольорового оздоблення фасадів необхідно враховувати суму факторів: умови природного освітлення об'єкта (орієнтація), контекст існуючого середовища і роль об'єкта в ньому, нарешті, властивості самого об'єкта: фізичні розміри, глибину пластичного моделювання фасаду, наявність виступаючих та заглиблених елементів тощо.

Феномен вертикалі, феномен горизонталі; лінія, площина, поверхня, форма. На використанні психологічної дії вертикалі-горизонталі протягом сторічч будувалась система формування ієрархічної структури забудови. За будинками, що відрізняються за висотою, в уявленні закріплюється домінуюче положення.

Пізнання людиною міського архітектурного середовища умовно поділяється на п'ять етапів. Долаючи простори середовища, людина засвоює його властивості та отримує загальне враження про його сприятливість або несприятливість. Силует міста, або вищий рівень сприйняття забудови утворюється при наявності певних морфотипів рельєфу місцевості та відповідних зон сприйняття. Найсприятливішими природними чинниками формування та сприйняття силуету міста є ріки та гори. Якщо місто утворюється біля природної водної артерії, його зародження зазвичай відбувається на пагористому правому березі. Лівий, відлогий, разом із заплавами, створює зони сприйняття архітектурного ансамблю. На цьому рівні важливими архітектурними елементами є споруди-домінанти загальноміського значення, а також базовий рівень, що формується рядовою та фоновою забудовою. Домінанти загальноміського значення – це споруди, які створюють вертикальні осі силуету міста. При сприйнятті силуету міста вони проєктуються на умовну площину сприйняття, при цьому утворюються фронти сприйняття. Під час формування силуету необхідно враховувати взаємне розташування домінантних споруд.

Вищий рівень сприйняття є екзистентним для міста, тобто сприймається з віддалених територій і формує первісне уявлення про характер архітектури міста. II, III та IV рівні – сприймаються безпосередньо у міському середовищі і є чинниками створення його естетичних та психологічних якостей. Так, II рівень: панорами ділянок міста, перспективні ракурси, – створюється з рельєфу місцевості, домінуючих та субдомінуючих споруд, фонові забудови; III рівень: розгортки фасадів вулиць, квартали. Формується аналогічними засобами і відрізняється зонами сприйняття; IV рівень зорового сприйняття – окремі об'єкти, площини фасадів або їх фрагменти, що відкривається при максимальному наближенні та контакті зі спорудою. На цьому рівні, крім художніх якостей самого об'єкта, важливу роль відіграють організовані зони сприйняття та ефекти перспективного скорочення та перспективних «зорових тіней» об'єкта.

Склад і якість компонентів II, III та IV рівнів та відповідна організація їх сприйняття мають вирішальне значення для утворення характеру міського середовища.

Рекомендована література:

1. Гуляницький Н. Ф. История архитектуры / Н. Ф. Гуляницький. – М. : Стройиздат, 1984. – Т.1 – 288 с.
2. Александер К. (Christopher Alexander), Sara Ishikawa, Murray Silverstein, A. Pattern Language : Towns, Buildings, Construction. Oxford University Press, USA. P. 1216.
3. Тиц А. А. Основы архитектурной композиции и проектирования / А. А. Тиц. – Київ : Вища школа, 1976. – 256 с.
4. Фрилинг Г. Человек – цвет – пространство : пер. с нем. / Г. Фрилинг, К. Ауер. – М. : Стройиздат, 1973. – 141 с.
5. Мейтленд Б. Пешеходные торговые-общественные пространства : пер. с англ./ Б. Мейтленд, А. Р. Анисимова ; под ред. И. Р. Федосеевой. – М. : Стройиздат, 1989. – 159 с.

Питання для самоперевірки:

1. Які існують засоби формування предметно-просторового середовища?
2. Перерахуйте рівні сприйняття міста людиною? Охарактеризуйте кожен з них.

ЛЕКЦІЯ 7

Розвиток найкрупніших міст як центрів основних агломерацій в Україні (на прикладі Харківської агломерації)

План лекції:

1. Міська агломерація. Види агломерацій.
2. Ключові правила формування міських агломерацій та їх опис.
3. Риси міської агломерації.
4. Характеристика Харківської агломерації.

Міська агломерація (від лат. *agglomerare* – приєдную, нагромаджую) – форма розселення, територіальне скупчення населених пунктів, які об'єктивно об'єднані в єдине ціле інтенсивними функціональними (економічними, трудовими, соціальними, культурно-побутовими та ін.) зв'язками, а також екологічними інтересами.

В основі агломерації лежить одне або декілька компактно розташованих (конурбація) міст. Агломерація створює значну зону урбанізації, поглинаючи суміжні населені пункти; вирізняється високим ступенем територіальної концентрації різноманітних виробництв, насамперед промисловості, інфраструктурних об'єктів, наукових навчальних закладів, а також значною чисельністю населення; справляє вирішальний перетворювальний вплив на довкілля, змінюючи економічну структуру території та соціальні аспекти життя населення; має високий рівень комплексності господарства і територіальну інтеграцію його елементів.

Агломерація в Україні не є адміністративною одиницею, але категорією містобудування і повсякденного життя мешканців великих міст. Але в західних країнах, наприклад в США, утворюються уряди агломерацій (лат. *metro government* – столичний уряд).

Моноцентричність міської агломерації з одним місто-ядром, яке підпорядковує своєму впливові усі інші поселення, розташовані в його приміській зоні, і набагато перевищує їх за своїм розміром і економічним потенціалом. В американській статистиці називаються «Метрополітенський статистичний ареал (МСА)» ((грец. *metropolis*) – головне місто, столиця).

Сукупність міст без домінуючого центра називається «конурбація» (від лат. *con* – з, разом і лат. *urbis* – місто). Це поліцентричні міські агломерації, що мають кілька взаємопов'язаних міст-центрів (наприклад, агломерації Донбасу).

В міських агломераціях і конурбаціях можна досить чітко виділити найбільш густо населене основне або центральне урбанізоване ядро і периферію, що оточує його.

Міські агломерації значно відрізняються одна від одної за чисельністю населення, розміром території, кількістю населених пунктів.

Питання віднесення міст і сіл до певної агломерації залежить від пов'язаності їх мешканців з головним містом, або декількома поселеннями агломерації. Вільність вибору місця роботи в межах агломерації, розвинений і доступний транспорт (електропотяги, метро, автобуси, пороми), достатньо розвинена мережа автодоріг зумовлює свободу для мешканців агломерації жити і працювати в одному географічному і економічному організмі. В цілому в практиці планування міст агломерація визначається як передміська зона. У межах агломерації планується швидкий громадський транспорт для доставки працівників на робочі місця; зони відпочинку і дачні селища. В українському містобудуванні прийнято визначати такі зони для міст з населенням понад 50 тис. мешканців, які в свою чергу не є передмістям іншого більшого міста. Також існують селищні агломерації, де зрощені селища і села утворили єдиний територіальний і економічний комплекс.

Зазвичай, в основі міської агломерації велике домінуюче місто – ядро агломерації. Такі агломерації називаються *моноцентричними*. Найбільші агломерації світу – токійська та нью-йоркська – моноцентричні. *Поліцентричні* агломерації є скоріше винятком. Наприклад, це Рурський басейн у Німеччині.

Ключові моменти формування міських агломерацій (згідно зареєстрованих законодавчих правок):

– сформувати міську агломерацію має право суміжна сільська (селищна, міська) територіальна громада, а також територіальна громада, яка є суміжною до територіальної громади, що попередньо прийняла рішення про формування міської агломерації, але знаходиться в радіусі не більше 20 км від міста – обласного центру;

– ініціювання формування міської агломерації здійснюється відповідними суб'єктами міста – обласного центру;

– формування міської агломерації навколо міста – обласного центру є підставою для внесення змін до перспективного плану формування територій громад області (у разі невідповідності останньому) та визнання такої міської агломерації як спроможної територіальної громади;

– повноваження сільської (селищної, міської) ради (та голови) територіальної громади, що сформували міську агломерацію навколо обласного центру, не припиняються;

– бюджети територіальних громад, що сформували міську агломерацію навколо обласного центру, виконується окремо. При цьому, надходження та витрати бюджетів територіальних громад – учасників відповідної міської

агломерації формуються в порядку, встановленому Бюджетним кодексом України для об'єднаних територіальних громад.

Характерні ознаки міської агломерації :

- маятникова міграція (масові трудові, навчальні, побутові поїздки);
- 1,5-годинна доступність транспортними коридорами (залізницями, автодорогами і річками);
- наявність регулярних приміських електропоїздів, автобусів, теплоходів;
- спільність аеропорту, залізничного вузла-терміналу;
- щільне розселення по транспортних коридорах.

Становлення міських агломерацій – це глобальний тренд, який розпочався в другій половині ХХ століття. На сьогодні більше половини міського населення Землі проживає у міських агломераціях з чисельністю населення понад 500 тис. осіб.

Агломерація з центром у місті Харків. Головні чинники створення і існування агломерації: транспорт, науковий центр, близькість центрів гірничої, металургійної промисловості, машинобудівна промисловість.

Вона складається:

- із міст: Харків, Чугуїв, Люботин.
- із районів: Харківський район, Дергачівський район, Вовчанський район, Печенізький район, Чугуївський район, Зміївський район, Нововодолазький район, Валківський район, Богодухівський район, Золочівський район.

Приблизна статистика:

Чисельність населення – 2 157,5 тис. осіб.

Площа – 11 847 км².

Густота населення – 182,1 осіб/км².

Населені пункти, що увійшли до складу агломерації в основному були історичними містами, більшість з яких отримала статус міста ще XVII ст. й в радянські часи були центрами сільських районів, транспортними центрами й відносилися до категорії малих міст.

Харківська агломерація – яскравий приклад моноцентричної міської агломерації.

Рекомендована література:

1. Крижановская Н. Я. Принципы гуманизации архитектурно-градостроительной инфраструктуры в крупнейших городах Украины (на примере города Харькова) : монография / Н. Я. Крижановская, М. А. Вотинков ; Харьков. нац. ун-т гор. хоз-ва им. А. Н. Бекетова. – Харьков : ХНУГХ, 2016. – 186 с.

2. Вотинев М. А. Специфика формирования эко-ноосферного устойчивого города / М. А. Вотинев // Містобудування та територіальне планування : науково-технічний збірник. – Київ : КНУБА, 2014. – Вип. 53. – С. 27–33

3. Гутнов А. Э. Город в теории систем. Кн: Города и люди: Избранные труды / А. Э. Гутнов. – М. : МП «Ладья», 1993. – 320 с.

4. Посацький Б. С. Основи урбаністики. Територіальне і просторове планування : навч. посібник / Б. С. Посацький. – [2-ге вид., доп.]. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2011. – 368 с.

Питання для самоперевірки:

1. Що таке «Міська агломерація»? Назвіть види агломерацій?
2. Опишіть ключові моменти формування міських агломерацій?
3. Які основні риси міської агломерації?
4. Опишіть Харківську агломерацію?

ЛЕКЦІЯ 8

Урбоекоцентрична модель гуманізації архітектурно-містобудівної інфраструктури найкрупнішого міста як центру агломерації

План лекції:

1. Основні каркаси агломерації.
2. Концепція вдосконалення формування природного ландшафтно-екологічного каркаса. Її роль.
3. Характеристика каркасів найкрупнішого міста як центру агломерації.

Модель формування найкрупнішого міста як центру агломерації слід розглядати з урахуванням характеру його природного оточення, тобто в структурі агломерації. Така модель повинна враховувати інтеграційні процеси найкрупнішого міста зі структурою об'єктів агломерації. З позиції гуманізації міського середовища структуру найкрупнішого міста і його агломерації повинні характеризувати три каркаса. Це наступні каркаси:

- природний ландшафтно-екологічний каркас з рекреаційною функцією;
- техногенний каркас з містобудівною інфраструктурою (транспортною, промисловою та житловою);
- соціокультурний каркас (центр міста з об'єктами культурно-побутового обслуговування).

Каркас повинен являти собою інформаційну насиченість об'єктами для комфортного функціонування всієї інфраструктури з урахуванням властивостей еконоосферного сталого міста. Різні поєднання цих каркасів формують планувальну міську систему і визначають якість життя в місті. Поліпшення стану

міського середовища з архітектурно-містобудівною інфраструктурою зачіпає всі підсистеми міста, тому просторова організація його території повинна розглядатися як найважливіший компонент муніципального управління. Тут абсолютно неприпустимо прийняття управлінських рішень, орієнтованих на короткостроковий результат. Повинні враховуватися всі фактори: природні, історичні, соціальні, економічні, екологічні, культурні.

Для цілей гуманізації міського середовища найбільш значущим є ландшафтно-екологічний каркас міста. Він являє собою спеціально сформульовану систему природних компонентів міста з компенсаційними характеристиками, що складаються з безперервної мережі об'єктів з різним режимом функціонування. У його структуру можуть бути включені майже всі об'єкти, що характеризують природний потенціал міста. З урахуванням компенсаційного впливу, по суті, формується природний ландшафтно-екологічний каркас міста.

В основі концепції вдосконалення формування природного ландшафтно-екологічного каркаса найкрупнішого міста як центру агломерації лежить припущення про поділ території на окремі просторові зони, критерієм відмінності котрих є їх роль в процесі стійкого відтворення міського середовища.

Йдеться про виділення зон найвищої господарської активності, екологічної рівноваги і буферної. Кожна з них виконує свою функцію, реалізація якої дозволить забезпечити сталий розвиток міста з урахуванням його економічних і екологічних характеристик. І якщо зона найвищої господарської активності включає в себе житлові масиви, ділянки промислових і торгових підприємств, де-не-де розділені зеленими насадженнями, то зона екологічної рівноваги включає всі ландшафтні об'єкти, призначені для відтворення природних ресурсів, а також зелений пояс навколо великих урбанізованих територій. Як правило, зона екологічної рівноваги може включати приміські території. Що стосується буферних зон, то вони утворюються на стику регіональних систем в структурі агломерацій, покликані знизити екологічний дефіцит ареалів з насиченою промисловою інфраструктурою.

Всі зони природного ландшафтно-екологічного каркаса для вирішення завдань гуманізації їхнього середовища повинні передбачати відповідні прийоми реструктуризації їх території. До основних завдань вдосконалення ландшафтно-екологічного каркаса території міста слід віднести: відтворення і підтримку цілісності природного потенціалу території, захист його від негативних впливів демоекономічної системи міста, забезпечення сталого розвитку міського середовища з рекреаційної функцією.

Природний ландшафтно-екологічний каркас міста і його агломерації повинен реалізувати природоохоронну і рекреаційну функції території міста, включаючи до свого складу також особливі правові зони: рекреаційну зону особливо охоронюваних природних територій, зону охорони пам'яток історії та культури разом з вміщуючими їх ландшафтними ареалами. Основний принцип його вдосконалення формування – забезпечення безперервного ієрархічного взаємозв'язку ландшафтних об'єктів в просторі міста і його органічний зв'язок з природними лісами і акваторіями в структурі агломерації. У цьому випадку енергія, жива і нежива речовина (в тому числі і сама людина) біогеоценозів і агробіоценозів зможуть безперешкодно циркулювати в просторі міста і за його межами (в структурі агломерації).

Планувальна структура будь-якого міста становить відносно стійку систему, яка змінила цілеспрямовано природний каркас міста, що відображає основні процеси життєдіяльності міського населення, пов'язані з високою інтенсивністю просторового освоєння. Невід'ємним елементом цієї системи є центр міста. Будучи складовою частиною системи, центр об'єднує всі каркаси в структурі міста і його агломерації в єдину «екодемогенінфраструктуру» і характеризується максимальною доступністю для населення, а також служить напрямною ланкою в планувальній структурі, середовища життєдіяльності в цілому, будучи урбоекоцентром.

Соціокультурний каркас міста має розосереджене розміщення, в його структуру включені об'єкти культурно-побутового значення. Таким чином, місто повинно включати в свою міську систему три каркаси: природний ландшафтно-екологічний, техногенний та соціокультурний. Техногенний і соціокультурний каркаси повинні бути максимально інтегровані з природним ландшафтно-екологічним каркасом.

В цілому в структуру природного потенціалу міста повинні бути включені: зелений пояс, природні парки і захисні листяні смуги (елементи природного середовища в техногенній інфраструктурі міста). На урбонакрорівні (рівень міської агломерації) доцільно розглянути вплив найзначнішого міста на природний ландшафтно-екологічний каркас агломерації і визначити характеристику його структуроформуючих елементів. Природний ландшафтно-екологічний каркас агломерації (ПЛЕК) є формуванням, що характеризується просторовою структурою та вертикальною ярусністю. У його складі є елементи, різні за функціями, екологічному значенні і використанні. ПЛЕК виконує свої функції при наявності відповідних правових, економічних та управлінських механізмів, які повинні бути пов'язані з економічною інфраструктурою і технологіями природокористування. У просторі агломерації ПЛЕК повинен

займати чималу площу – не менше 25 % його території. Оскільки найкрупніші міста в структурі агломерацій постійно розвиваються, то змінюються і умови існування природних комплексів, що знаходяться при них. Будучи локалізованим в просторі найкрупніше місто своєю присутністю справляє вплив не тільки на природні об'єкти, розташовані на його території, але і на ділянки, які перебувають на відстані тисяч кілометрів від його адміністративних кордонів. Таким чином, найкрупніші міста стають потужним фактором перетворення ландшафтів, утворюючи особливу географічно значущу одиницю в структурі агломерацій. У зв'язку з цим необхідно виявлення захисних буферних поясів і своєчасне здійснення заходів щодо їх реновації у відповідності до розміру і характеру техногенного та рекреаційного навантаження на навколишнє природне середовище. В цілому ландшафтно-екологічний каркас агломерації повинен інтегрувати в свою структуру архітектурно-ландшафтні об'єкти найкрупнішого міста, які уособлюють його природний потенціал. З метою гуманізації середовища життєдіяльності в структурі агломерації необхідно забезпечити створення зелених коридорів, наявність паркових доріг з мережею відпочинку і туризму; передбачити створення придорожніх туристичних комплексів. Слід зазначити, що структуру агломерації поряд з природним ландшафтно-екологічним каркасом характеризують також техногенний і соціокультурний каркаси в поєднанні з урбанізованим ядром всієї системи. На формування інфраструктури найкрупнішого міста впливали всі три каркаса агломерації. В цілому урбоєкосистема агломерації повинна включати необхідні заходи щодо гуманізації ландшафтно-рекреаційного, соціального і техногенного середовища з урахуванням взаємозв'язків з найкрупнішим містом. У перспективі в Україні в структурі агломерацій доцільно буде створення низьковуглецевих міст. Такі міста можуть створюватися на основі існуючих міських поселень з високим природним потенціалом або на основі декількох сільських поселень з об'єднанням їх в єдину систему за допомогою застосування інноваційних технологій. Низьковуглецеві міста представляють собою комфортне середовище для життєдіяльності населення. Концепція формування низьковуглецевих міст заснована на створенні середовища життєдіяльності з високими еколого-естетичними характеристиками. Їх формування направлено на скорочення викидів CO₂ і неприпустимість антропогенної зміни клімату. Архітектурно-містобудівна структура таких міст досить різноманітна і залежить від природно-кліматичних факторів, прийнятої чисельності населення, займаної площі, характеру зв'язку з елементами природного середовища та ін. Аналіз формування інфраструктури в усіх цих містах показує, що вони мають в основному невелику чисельність населення 40–100 тис. чол. з площею 10–30 км²,

хоча останнім часом намітилася тенденція до збільшення чисельності населення. Слід також зазначити, що всі низьковуглецеві міста мають високий природний потенціал.

В цілому в багатьох містах здійснюється збільшення водних акваторій і озелених територій до рівня 20% від площі міста. Передбачається пристрій природних систем вентиляції за допомогою екологічних коридорів. Здійснюється застосування ксероландшафтинга – ландшафтне проектування зі збереженням чистої води. У низьковуглецевих містах за рахунок високого природного потенціалу здійснюється формування якісно нової системи ландшафтно-рекреаційних об'єктів з використанням інноваційних технологій і створенням безперервної системи озелених просторів в межах міста і за його межами. Особливу увагу в низьковуглецевих містах приділяють формуванню пішохідно-транспортної інфраструктури. Вона досить компактна і розрахована на екологічні засоби пересування в основному із застосуванням електричного транспорту.

Рекомендована література:

1. Крижановская Н. Я. Принципы гуманизации архитектурно-градостроительной инфраструктуры в крупнейших городах Украины (на примере города Харькова) : монография / Н. Я. Крижановская, М. А. Вотинин ; Харьков. нац. ун-т гор. хоз-ва им. А. Н. Бекетова. – Харьков : ХНУГХ им. А. Н. Бекетова, 2016. – 186 с.
2. Вотинин М. А. Специфика формирования эко-ноосферного устойчивого города / М. А. Вотинин. – Містобудування та територіальне планування: науково-технічний збірник. – Київ : КНУБА, 2014. – Вип. 53. – С. 27–33.
3. Гутнов А. Э. Город в теории систем. В кн. : Города и люди: Избранные труды/ А. Э. Гутнов. – Москва : МП «Ладья», 1993. – 320 с.
4. Посацький Б. С. Основи урбаністики. Територіальне і просторове планування : навч. посібник / Б. С. Посацький. – 2-ге вид., доп. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2011. – 368 с.
5. Глазычев В. Л. Урбанистика / В. Л. Глазычев // Изд-тво «Европа». – М. : 2008. – 156 с.
6. Шимко В. Т. Типологические основы проектирования архитектурной среды / В. Т. Шимко, А. А. Гаврилина. – М. : Архитектура-С, 2004. – 100 с.
7. Wines James. Green Architecture / James Wines. – London : Taschen, 2008. – 240 p.
8. Alastair Fuad-Luke. Ecodesign: the Sourcebook / Fuad-Luke Alastair. – Chronicle Books, 2010. – 352 p.

Питання для самоперевірки:

1. Назвіть основні каркаси агломерації?

2. Що собою представляє концепція вдосконалення формування природного ландшафтно-екологічного каркаса?

3. Надайте характеристику кожному каркасу. Яку роль вони відіграють у формуванні інфраструктури найкрупнішого міста?

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Близнюк М. М. Екологічний напрям дизайнерської творчості / Художній авангард: пошук нової мистецької парадигми // Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції (8–10 квітня 2015р.), ХНТУ / за ред. А. А. Білик – Херсон, 2015. – 185 с.
2. Бейлах О. Д. Екологічний напрям у практичній і проектній діяльності дизайнерів / О. Д. Бейлах // Мистецтвознавство, архітектура, будівництво. – Теорія та історія культури. – MODERN DIRECTIONS OF THEORETICAL AND APPLIED RESEARCHES'2013. – March, 2013. – Вип. 4–5. – С. 171–174. Режим доступу:
<http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/conference/the-content-of-conferences/archives-of-individualconferences>
3. Кузеляк Р. Р. Дизайн середовища / Р. Р. Кузеляк // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Реклама і дизайн на порозі XXI сторіччя». – Київ, 2001. – С. 122–124.
4. Ben-Gal I., Katz R., Bukchin Y. (2008), «Robust Eco-Design: A New Application for Air Quality Engineering», IIE Transactions, Vol. 40 (10). – P. 907–918
5. Орлова О. О. Екологічний фактор формоутворення в дизайні / О. О. Орлова. – Харків, 2003. – 20 с.
6. Гнесь І. П. Однородинний житловий будинок : навч. посібник / І. П. Гнесь. – Львів : Вид-во Нац. Ун-ту «Львівська політехніка», 2007. – 112 с.
7. Линч К. Образ города / пер. с англ. В. Л. Глазычева; Сост. А. В. Иконников; Под ред. А. В. Иконникова. – М. : Стройиздат, 1982. – 328 с., ил. – Перевод изд. : The Image of the City/Kevin Lynch. – The M. I. T. Press.
8. Нойферт Э. Строительное проектирование / пер. с нем. К. Ш. Фельдмана, Ю. М. Кузьминой ; Под ред. З. И. Эстрова и Е. С. Раевой. – [2-е изд.]. – М. : Стройиздат, 1991. – 392 с.: ил. – (перевод издания : Bauentwurfslehre / E. Neufert – F. Viweg & Sohn Braunschweig/Wiesbaden).
9. Иконников А. В. Функция, форма, образ в архитектуре / А. В. Иконников. – М. : Стройиздат, 1986 – 288 с.
10. Дворко Н. И. Профессия – режиссер мультимедиа / Н. И. Дворко. – СПб. : СПбГУП, 2004. – 160 с.
11. Анисимова Н. С. Мультимедиа – технологии в образовании : понятия, методы, средства : монография (под ред. Г. А. Бордовского) / Н. С. Анисимова. – СПб. : Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 2002. – 89 с.
12. Закревский Ю. А. Звуковой образ в фильме / Ю. А. Закревский // [Изд. 2-е, доп. и перераб.]. – М. : Искусство, 1970. – 127 с.
13. Иванченко Г. В. Психология восприятия музыки: подходы, проблемы, перспективы / Г. В. Иванченко. – М. : Смысл, 2001. – 264 с.
14. Історія архітектурного розвитку в Україні. – Київ, 2000.

15. Фартушний А. А. Українська культура. Ч. 1. Культура передісторичної доби. Культура Київської доби. Культура Галицько-Волинської держави / А. А. Фартушний. – Держ. ун-т «Львів. політехніка». Каф. філос. та культурології. – Л., 1999. – 112 с. – (Сер. публ. «Укр. нац. ідея»; Публ. п'ята). – Бібліогр. : 38 назв.
16. Фартушний А. А. Українська культура. Ч. 2. Культура українських земель у складі Великого князівства Литовсько – Руського та Речі Посполитої / А. А. Фартушний. – Держ. ун-т «Львів. політехніка». – Л., 2000. – 112 с. – (Укр. нац. ідея; Публ. 6). – Бібліогр.: 72 назви.
17. Поливач К. А. Культурна спадщина та її вплив на розвиток регіонів України / К. А. Поливач. – Київ, 2012. – 208 с.
18. Трегубова Т. А. Изучение и учет исторических населенных мест Украины / Т. А. Трегубова, Е. Е. Водзинский. – Строительство и архитектура. – 1990. – № 10. – С. 8–9.
19. Поливач К. А. Формування системи моніторингу об'єктів культурної спадщини в Україні / К. А. Поливач // Укр. геогр. журн. – 2013. – № 3. – С. 57–63.
20. On Protection of Cultural Heritage. The Law of Ukraine of June 8, 2000 No. 1805-III. [In Ukrainian]. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1805-14> [Про охорону культурної спадщини. Закон України від 8 червня 2000 року № 1805-III]. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1805-14>
21. Reserved activity in Ukraine: an absolute reserve or an European model of harmony between man and nature? Collection of Selected Materials (2017). Lviv. [In Ukrainian]. [Заповідна справа в Україні: абсолютна заповідність чи європейська модель гармонії людини і природи? Збірник вибраних матеріалів / за ред. М. П. Стеценка, Ф. Д. Гамора. – Львів, 2017. 238 с.].
22. Гуляницький Н. Ф. История архитектуры / Н. Ф. Гуляницький. – М. : Стройиздат, 1984. – Т. 1 – 288 с.
23. Александер К. (Christopher Alexander), Sara Ishikawa, Murray Silverstein, A. Pattern Language : Towns, Buildings, Construction. Oxford University Press, USA. P. 1216.
24. Тиц А. А. Основы архитектурной композиции и проектирования / А. А. Тиц. – Київ : Вища школа, 1976. – 256 с.
25. Фрилинг Г. Человек – цвет – пространство : пер. с нем. / Г. Фрилинг, К. Ауер. – М. : Стройиздат, 1973. – 141 с.
26. Мейтленд Б. Пешеходные торгово-общественные пространства : пер. с англ./ Б. Мейтленд, А. Р. Анисимова ; под ред. И.Р. Федосеевой. – М. : Стройиздат, 1989. – 159 с.
27. Крижановская Н. Я. Принципы гуманизации архитектурно-градостроительной инфраструктуры в крупнейших городах Украины (на примере города Харькова) : монография / Н. Я. Крижановская, М. А. Вотинков ; Харьков. нац. ун-т гор. хоз-ва им. А. Н. Бекетова. – Харьков : ХНУГХ, 2016. – 186 с.

28. Вотинев М. А. Специфика формирования эко-ноосферного устойчивого города / М. А. Вотинев // Містобудування та територіальне планування : науково-технічний збірник. – Київ : КНУБА, 2014. – Вип. 53. – С. 27–33
29. Гутнов А. Э. Город в теории систем. Кн: Города и люди: Избранные труды / А. Э. Гутнов. – М. : МП «Ладья», 1993. – 320 с.
30. Посацький Б. С. Основи урбаністики. Територіальне і просторове планування : навч. посібник / Б. С. Посацький. – [2-ге вид., доп.]. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2011. – 368 с.
31. Глазычев В. Л. Урбанистика / В. Л. Глазычев // Изд-тво «Европа». – М. : Москва, 2008. – 156 с.
32. Шимко В. Т. Типологические основы проектирования архитектурной среды / В. Т. Шимко, А. А. Гаврилина. – М. : Архитектура-С, 2004. – 100 с.
33. Wines James. Green Architecture / James Wines. – London : Taschen, 2008. – 240 p.
34. Alastair Fuad-Luke. Ecodesign: the Sourcebook / Fuad-Luke Alastair. – Chronicle Books, 2010. – 352 p.

Навчальне видання

ВОТІНОВ Максим Алекович

**РЕГІОНАЛЬНІ І ТИПОЛОГІЧНІ
ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ АРХІТЕКТУРИ,
АРХІТЕКТУРНИХ ФОРМ**

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ

*(для студентів третього освітньо-наукового рівня «доктор філософії»
зі спеціальності 191 – Архітектура та містобудування)*

Відповідальний за випуск *М. А. Любченко*
За авторською редакцією
Комп'ютерне верстання *І. В. Волосожарова*

План 2018, поз. 67 Л

Підп. до друку 23.09.2021. Формат 60 × 84/16.
Електронне видання. Ум. друк. арк. 2,2.

Видавець і виготовлювач:
Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова,
вул. Маршала Бажанова, 17, Харків, 61002.
Електронна адреса: office@kname.edu.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
ДК 5328 від 11.04.2017.